THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

דער וואוקס פון דער אידישער פרעסע

לוים די נביאות וואָס מען האָט געזאָגט אין אמעריקע מיט א דריי־סיק יאָר צוריק, האָט שוין מיט א פינף יאָר צוריק ניט געדאַרפט זיין קיין אָנ אידישע צייטונג אין אמעריקע. אז אנשטאט דעם האָט די אידישע פּרעסע פאר דער צייט מער ווי פאַרדאָפּלט סיי איר איינפלוס און סיי איר טי־ראַזש, איז א באַקאַנטער פאַקט.

אָבער די פאַלשע נביאים, א סך פון וועלכע האָבן דערלעבט צו זעען ווי זייער נבואה איז ניט מקויים געוואָרן, האָבן זיך פונדעסטוועגן ניט אנ־טוישט. האָבן זיי אביסל, הייסט עס, א טעות געהאַט אין השבון, אָבער דער חשבון בלייבט: די אידישע פּרעסע איז פאר׳משפט צו אונטערגאַנג, דאָס זיינען זיי זיכער, אין ס׳איז בלויז א פראַגע פון נאָך א צענדליק אָדער צוויי יאָרן.

דערווייל איז געקומען די אימיגראַציע קוואָטאַ. וואָס האָט באַ־שריינקט די אידישע איינוואַנדערונג קיין אמעריקע צום מינימום. יענע „נביאים" האָבן דערזיען, אזוי צו זאָגן, „געפונען טרייסט": עס הייסט, אז אויב דער טיראַזש פון דער אידישער פּרעסע איז פאר די לעצטע עטלאַכע צענדליק יאָרן געוואַקסן, איז דאָס געווען א דאַנק דער מאַסן־אימיגראַציע און דעם שטענדיקן צופלוס פון נייע אידישע לעזער פון יענער זייט פון שטעלט זיך אָבער אָפּ די אימיגראַציע, איז הויבט אָן אומפאַרמיידלאַך פאַלן דער טיראַזש פון דער אידישער פּרעסע, ביז ער וועט ביסלאַבזוויז אפשטעלן זיך.

וואָס זשע ווייזט זיך אַרויס? דער קוואָטאַ סיסטעם איז איינגעפירט געוואָרן מיט קאַרגע זיבן יאָר צוריק, אין 1924. פון דאַן אָן האָט דער טי־ראַזש פון די אידישע־צייטונגען געדאַרפט פאַלן. אָבער אנשטאט דעם האָט דער טיראַזש גאָר ווייטער געהויבן זיך, און ער דערגרייכט די גוואַלדיקע צאָל פון 400 מוזינס פאר די ניין אידישע טעגלאַכע צייטונגען אין די פאַר־איינינקטע שטאַטן, ווי ב. וולאַדעק האָט באַריכטעט ביי דער קאָנפערענץ פון אידישע שרייבער און קולטור־טוער, אָפּגעהאַלטן דאָ טעג אין ניו־יאָרק.

פאר דער צייט אין אמת, איין אידישע טעגלאַכע צייטונג אין ניו־יאָרק אונטערגענאַנגען, און די „נביאים" פונ׳ם דערמאָנען סאָרט האָבן זיך אָן דעם אָנגעכאַפּט ווי אָן „א צייכן אויף דער וואַנט". אין דער אמת׳ן איז דאָס אָבער געווען בלויז א דערשיינונג וואָס האָט מער געהאַט צו טאָן מיט דער אינדיווידועלער לאַגע פון דער צייטונג און דעם קרייז פון איר באַזונ־דער איינפלוס. די לעזער פון יענער צייטונג זיינען אָפּגעוואונען געוואָרן פון די אנדערע אידישע צייטונגען, און נאָך מיט פּראַצענט.

אנד איז לעצטנס א נאַנץ געוויינלאַכע זאַך, אז גרויסע ענגלישע ציי־טונגען זאָלן אונטערגיין אָדער צוזאַמען שמעלצן זיך מיט אנדערע, צוליב עקאָנאָמיע. אָט ערשט מיט א פּאָר חדשים צוריק איז אין ניו־יאָרק אונטער־גענאַנגען די „וואָרלד", איינע פון די גרעסטע און איינפלוסרייכסטע צייטונ־גען די די פאַראייניקטע שטאַטן, און קיינעם איז אפילו ניט אנרויף אויפ׳ן זיינען אויסצוטייטשן עס ווי אן אָנזאָג פון דראָענדיקן אונטערגאַנג פאר דער ענגלישער פּרעסע . . .

און וואָס זשע זאָגן איצט יענע „נביאים?"— איר דאַרפט זיך פאר זיי ניט זאָרגן: זיי פאַלן נאָך אלץ ניט אראָפּ כיי זיך. עס איז, הייסט עס, פאָרט א צייטווייליקע דערשיינונג: דער אימיגראַנטן דור געוויינט זיך צו דער אידישער צייטונג, און, אָנגעמענדיק דעם אמעריקאַנער לעבנס־שטייגער, ווערט ער, אזוי צו זאָגן, אלץ א גרעסערער און גרעסערער צייטונגס געבראָ־כער. דערפאַר אָבער איז דער הי־געבוירענער דור געזיכערט קעגן לייענען אידישע צייטונגען, זאָגן זיי, און ווי נאָר דער אימיגראַנטן דור גייט אראָפּ פון מאַרק אזוי גייט אונטער די אידישע פּרעסע.

אָבער מיט דרייסיק יאָר צוריק איז מען פונקט אזוי זיכער געווען מיט דעם אימיגראַנטישן דור אז ער וועט אויפהערן לייענען אידיש און ענגליש ווען וועגן זיין אויסשליסלאַכע שפּראַך. נאָר געשיכטע, און כאַזונדערס אי־דישע געשיכטע, גייט ניט אין גלייכע ליניעס, ווען ווערן אָנגעצייכנט פון קאַלטער לאַנד, — זי גייט אין זיגזאַגן, און קיינער קאָן ניט פאַראויסזאָגן, וואוהין זי וועט אונז מאָרגנדיקן טאָג פאַרפירן.

די אידישע שפּראַך האָט שוין ביז איצט אַרויסגעצייגט א סך מער ווידערשטאַנד קראַפט, ווי מען האָט מיט עטלאַכע צענדליק יאָרן פאַראויס־געזען. דאָס איז קלאָר פונ׳ם כסדר׳דיקן וואוקס פון דער אידישער פּרעסע און פון דער אידישער ליטעראַטור דאָ אין לאַנד (אין די פאַראייניקטע שטאַטן און קאַנאַדע).

די ערשטע גרויסע כוואַליע פון אימיגראַציע האָט צוערשט געהאַט דאָ די זאָרג פון צופאַסונג און עקאָנאָמישער באַפעסטיקונג. און די זאָרג האָט אָפּגעשטופּט אָן א זייט אלע אנדערע דאַגות. אפילו די אידישע דערציאונג פון די קינדער איז צוערשט זייער שטאַרק פאַרנאַכלעסיקט געוואָרן.

אָבער די אידישע אימיגראַציע האָט דאָ שוין אביסל צוגעפּאַסט זיך, און זי האָט מיטאַמאָל דערפילט די געפאַר פון אסימילאַציע אין וועל־כער זי האָט זיך אריינגעוואָרפן. עס האָט זיך דערוואַכט די אלטע אידישע ווידערשטאַנדס קראַפט, און דער אימיגראַנטן דור האָט זיך צוריק געכאַפּט פאַר דער אידישער שפּראַך און האָט זיך אָנגעהויבן אינטערעסירן מער מיט אידישע פּראָבלעמען.

אידיש ווערט איצט פאַקטיש ניט בלויז מער געלייענט, אין אמעריקע. נאָר אויך געדרוקט מער ווי ווען פריער. — און דערצו א שענערער און א ריינערער אידיש. און, וואָס איז נאָך ווייטיקער, מען האָט אָנגעהויבן שיינקען זייער פיל אויפמערקזאַמקייט צו דער אידישער דערציאונג פונ׳ם יונגן דור, און אויסער די פאַר הונדערט אידישע שולן איבער׳ן לאַנד, וואו אידיש איז די אויסשליסלאַכע אונטערריכט שפּראַך, ווערט אידיש אריינגענומען אין אלץ א גרעסערער צאָל תלמוד־תורה׳ס ווי אן אונטערריכט שפּראַך, אָדער לכל הפחות ווי א קענגשטאַנד.

א גרויסן טייל פונ׳ם אידישן יוגנט דאָ אין לאַנד איז שוין ניט פרעמד די אידישע שפּראַך. עס זיינען דאָ אפילו אזעלכע, וואָס זייערע עלטערן האָבן אין זייערע יונגע יאָרן פאַרנאַכלעסיקט צו געבן זיי די שפּראַך פון די אידישע פאַלקס מאַסן, און זיי הויבן איצט אליין אָן זוכן דעם שליסל צו דער אידישער שפּראַך. זייער צאָל קאָן דערווייל זיין זייער קליין, אָבער די טענדענץ איז צו א פאַרגרעסערונג פון זייער צאָל און מען קען קיינמאָל ניט וויסן, ווי ווייט דאָס וועט גיין.

דער פאַקט איז, אמווייניקסטנס דאָ אין לאַנד, אז די וואָס גייען אוועק פון דער אידישער שפּראַך גייען אויך אוועק פונ׳ם ברייטן קרייז פון אידישע אינטערעסן. זיי לייענען בכלל מער ניט קיין אידישע צייטונגען, אפילו אין ענגליש. — דאָס איז צו זעען פון דעם נישטיקן טיראַזש און אימבאַדייטנדיקן איינפלוס פון דער ענגליש־אידישער פּרעסע דאָ אין לאַנד. און די וואָס לייע־נען שוין די דאָזיקע צייטונגען אינטערעסירן זיך בלויז מיט אן איינגאַרטיקן סאָרט „דזשודאיזם", — מיט א ביסעלע „זייאָניזם" פון א ספּעציעלער מאַרקע, מיט אידישן ספּאָרט און מיט אידישע גדולים. און, הויפּטזאַכלאַך מיט דעם וואָס נויאים זאָגן וועגן אונז. די גאַנצע מאַסע פון פּראָבלעמען פונ׳ם לעבע־דיקן אידענטס הויבן ניט אָן צו האָבן צו זיי קיין שייכות.

און דאָס יוגנט, וואָס הויבט זיך אָן צו אינטערעסירן מיט די ברייטע־רע אידישע פּראָבלעמען, מוז אָנקומען צו דער אידישער שפּראַך און צו דער אידישער פּרעסע.

ווען אפילו אינזער יוגנט זאָל איינגאַנצן אוועק פון אונז, איז נאָך די אידישע פּרעסע דאָ געזיכערט אין לאַנד אויף נאָך פופציק יאָר (דאָס איז ב. וולאַדעקס אָפּשאַצונג ביי דער דערמאָנטער קאָנפערענץ). אָבער אונזער יוגנט הויבט זיך אָן אלץ מער אינטערעסירן מיט די פּראָבלעמען פונ׳ם אידישן לעבן און באַקענט זיך אלץ מער מיט דער אידישער שפּראַך. די נביאות וועגן דעם נאָענטן אונטערגאַנג פון דער אידישער פּרעסע זיינען דערפאַר איצט ניט ווייניקער נאַריש, ווי זיי זיינען געווען מיט דרייסיק יאָר צוריק.

אנטיסעמיטיזם וואקסט איף זיד־אַפריקא

(א בריוו פון יאָהאַנעסבערג) (ספּעציעל פאר ד. א. וו. דורך „איטא") פון י. באַטניצקי

פאר א סך אין אויסלאַנד וועט געווים זיין א גרויסע איבערראַשונג אז אויך אין דרום אפריקע, וואו אידן זאָלן כלו־מרשת לעבן ווי אין א גן עדן, זאָל מען דערלעבן צו אן אנטיסעמיטישן אַרויס־טריט פון אן עכט היטלעריסטישן סאָרט פון א נאַנץ פאַראַנטוואָרטלאַכן פּער־זאָן ווי א מיטגליד פון פאַרלאַמענט. אמת, מיר זיינען געווען געוואוינט פון צייט צו צייט צו הערן אנטיסעמיטישע אַרויסטרעטונגען און אנטי אידישע רע־דעס, זיי האָבן אָבער ניט איבערגעלאָזן קיין רושם און מיר האָבן זיי נאַנץ ניך פאַרגעסן. מיר האָבן פאַרשטאַנען אז דרום אפריקע איז צופיל פאַרנומען מיט אירע איינענע פּראָבלעמען און קאָן זיך ניט אַנטערלויבן צו אזא לוקסוס ווי א אידן פראַגע. דאָס איינפירן דעם אימיגראַציע קוואָטע געווען וואָס איז אויסשליסלאַך געווענדעט קעגן אידן איז טאַקע געווען אן אומדערוואַרטעטער קלאַפּ. מיר האָבן געגלויבט אז מיר געפינען זיך צווישן פריינט וואָס פלעגן אונז נאַנץ אָפט באַ־שיינקען מיט קאָמפּלימענטן. דער איצ־טיקער אַרויסטריט האָט אָבער געשאַפן א רעקאָרד אין דעם אנטיסעמיטיזם אין בערטס, א בורישער נאַציאָנאַליסט, א מיטגליד פון פאַרלאַמענט און פון דער רעגירונגס פּאַרטיי, האָט געהאַלטן צוויי רעדעס אין די פאַרשטעט פון יאָהאַנעס־בורג, אין וועלכע ער האָט אַרומגערעדט דעם שווערן אָקאָנאָמישן קריזיס וואָס עס הערשט איצט אין לאַנד. ער האָט אויס־געפונען אז שולדיק אין דעם קריזיס זיי־נען די אידן, וועלכע האָבן צוריקגעצויגן זייער געלט פון צירקולאַציע און זיי האָבן געשאַפן אויף אזא אופן אן אַרבעטסלאָזי־קייט. דער איינציקער מיטל אָפּצושאַפן דעם קריזיס איז אַרויסצוטרייבן פופציק טויזנט אידן פון דרום אפריקע און זייער פאַרמעגן צו קאָנפיסקירן און עס פאַר־טיילן צו דער נויטלידענדער בעפעלקע־רונג . . . „טרייבט זיי אַרויס", — האָט געפריידיקט ה׳ ראַבערטס, „און דער קרי־זיס וועט פאַרשווינדן". ס׳וואָלט געווען נענג טרויעריק פאַר אונז און פאַר דער פאַרטיי צו וועמען ראַבערטס געהערט, ווען זיין רעדע וואָלט אפילו איז אין ניו־יאָרק אונ־קלענסטער מאָס אויסגעדרייט די מיינונג פון זיין פאַרטיי. ס׳איז נאַטירלאַך, אז די פירער פון דער פאַרטיי האָבן זיך גלייך אָפּגעשאָקלט פון די רעדעס פון זייער חבר. אויף די נאַנצע פּרעסע האָט שטאַרק פאַרדראָסט דעם אידיאָטישן אַרויסטריט פון א מיטגליד פון פּאַרלאַמענט.

ניט קוקנדיק אויף דעם וואָס די רע־דע וואָס שמעקט מיט אויסגעשפּראָכענעם אנטיסעמיטיזם, האָט עס אָבער ניט גע־מאַכט קיין צו שטאַרקן רושם אויף דער אידישער באַעלקערונג. די ערשטע טעג איז עס טאַקע געווען פּשוט אן איבער־ראַשונג, אָבער מען האָט עס תיכף פאַר־נעמען. דער דרום אפריקאַנער אידישער באַאַרד אָף רעפּיוטיס האָט באַשלאָסן ניט אנצונעמען קיינע שריט אין דער פראַגע. מען שפּירט, אז מען האָט דאָ צו טאָן מיט אן אומבאַוואוסטזיניקן פּאָליטיקער. עס איז אָבער א צייכן פון דער צייט. צו וואָס מיר האָבן דאָ דערלעבט.

* * *

שוין ניין חדשים ווי דער אימיגראַציע קוואָטאַ געזעץ איז אין קראַפט. די אידיי־שע אימיגראַציע האָט זיך כמעט ווי אָפּ־געשטעלט. און ס׳איז איבעריק צו זאָגן אז די עקאָנאָמישע לאַגע אין לאַנד, צער ליב וועלכער דער געזעץ איז אַרויסגעגעבן געוואָרן, ניט פאַרבעסערט געוואָרן. פאַר־קערט דער קריזיס דערערגט אַן און ער ווערט ניט שוואַכער. דערפאַר, אָבער, האָבן זיך שוין אַרויסגעוויזן נאַנץ אַנ־דערע סמנים און ניט קיין גינסטיקע. אלס רעזולטאַט פון דעם געזעץ, לויט דער סטאַ־טיסטישע ציפער וואָס ווערן פאַרעפנט־לאַכט ווייזט זיך אַרויס אז זיט דעם 1בן מאַי פאַרייק יאָר (ווען די קוואָטאַ געזעץ איז אריין אין קראַפט) ווערט דער וויסע באַעלקערונג אלץ קלענער. דרום אפריי־קאַנער ווייסע באַעלקערונג באַשטייט איינגאַנצן פון אַנדערהאַלבן מיליאָן צווישן זעקס מיליאָן שוואַרצע. איצט, נאָך דעם אפּשטעל פון דער אידישער אימיגראַציע איז די עמיגראַציע פון דרום אפריקע גרעס־סער ווי די אימיגראַציע אין די ווייסע באַעלקערונג ווערט קלענער אין דער צייט ווען די שוואַרצע באַעלקערונג וואַקסט גאַנץ באַרייטנד. פאַר דרום אפ־ריקע איז אזא דערשיינונג פּשוט א גע־פערלאַכע.

א אינטערעסאַנטע געשיכטע האָט דאָ ניט לאַנג פאַסירט מיט א נאַנץ אָנגעזע־ענעם ענגלישן איד וואָס איז געפאָלן אָב־קרבן פון דעם קוואָטע געזעץ. א געוויי־סער ה׳ לעסער פון לאָנדאָן, א גרויסער געשעפטסמאַן, טשערמאַן פון „די איריש אפּגעשאָקלט פון די רעדעס פון זייער אלט 62 יאָר. אלס קינד פון צען יאָר איז ער געקומען קיין ענגלאַנד און איצט שטייט ער בראש פון א פירמע וואָס קאָנ־טראַלירט דרייצן גרויסע געשעפטן אין לאָנדאָן און אין פּראָווינץ שטעט. ער איז געקומען אויף א וויזיט קיין דרום אפ־ריקע. ביים אַראָפּנייען פון שיף האָבן די באַאַמטע באַמערקט אין זיין ענגלישן פּאַס אז ער איז געבוירן געוואָרן אין פּור־לען. מער האָט מען שוין ניט געדאַרפט, ער האָט שוין געמוזט דורכמאַכן שבעה מדורי גיהנום ביז מען האָט אים דער־לויבט אריין צייטווייליק אין לאַנד. מען האָט דעם גרויסן ענגלישן ביזנעסמאַן דערקלערט פאַר א ניט געוואונשענעם און ער האָט באַקומען א ספּעציעלן חסד אויף אריינגעלאָזן צו ווערן אין לאַנד. פאַר זיין אוועקפאָרן האָט ער דערקלערט פאַר דער פּרעסע בזה הלשון: „איך בין געקומען אין דרום אפריקע אלס טוריסט, געווען גרייט אויסצוגעבן מיינע ענגלישע געלט, אָבער צוליב די דערנידערונגען וואָס איך האָב געמוזט דורכמאַכן האָב איך באַשלאָסן איבערצולאָזן אפריקע פאַר זייערע אפריקאַנער. פּערזענלאַך וועט מיר אפריקע ניט פעלן, איך וועל עפּעניען אנדערע פּלעצער אין דער וועלט און מען וועט אנערקענען מיין ענגלישן פאַכספּאָרט און מען וועט מיט צופרידענהייט אויפענ־מען מיר מיין געלט. אָבער איך בין א איד אין מיין בלוט קאָכט אויף דעם, וואָס איך האָב געהאַט דורכצוגיין וויי־ל איך בין א איד. איך פאַרלאָז אפריקע מיט דער זעלבער שיף וואָס איך בין גע־קומען און ווען איך וועל צוריק קומען קיין ענגלאַנד, וועל איך טאָן אלעס וואָס איך קאָן, באַקאַנט צו מאַכן דרום אפרי־קע׳ס נאַטשפּרייזנשאַפט. זאָל דאָס זיין א וואָרנונג פאַר אידן, ניט צו מיינען אז א ענגלישער פאַכספּאָרט איז גוט איבער־אַל . . . אין דרום אפריקע איז דער פאַל ניט אזוי".

דער דאָזיקער פאַל האָט געמאַכט א שטאַרקן רושם און די הינע פּרעסע האָט פיל קאָמענטירט דעם ענין. דער קוואָטע געזעץ האָט זיך אַרויסגעוויזן אלס אַב־סורד. א ענגלישער בירגער וואָס איז צו־פעליק געבוירן געוואָרן אין פּוילן מוז דורכמאַכן די פּאַלייַיי ליקייענס ביים אריינפאָר אין א בריטישער דאָמיניאָן פונקט ווי אן אימיגראַנט פון די ניט גע־וואונשענע לענדער.

מאַרט, 1931. („איטא")

די טרענער פון די משיחישע באַוועגונגען ביי אידן

אן אפּהאַנדלונג פון אלע באַוועגונגען פון משיחישער אויסלייזונג פון בר כוכבא ביז הערצלע

פון יוסף שפּירא

טראַכט דער מענש דאָן: וואָס וויל פון מיר דער וואָס קומט מיך אומ־ברייננען? מסתמא, זיינען פאַרן אורזאַכן, וואָס ליגן טיף פאַרבאַהאַלטן אין דעם אומבאַוואוסטזיין, אפשר טוט ער מיר גוטס, ניט קיין שלעכטס. ער לייזט מיך אויס פון דעם לעבן, וואָס איז קיין לעבן ניט און עפנט פאַר מיר א טיר צו דער אייבי־קייט. א מענש וואָס טוט א צווייטן גוטס, איז שוין קיין רוצח ניט און ווען איך גיי אוועק פון דער וועלט אן אומצופרידענער, באַגיי איך אן עולה קעגן אים.

די נשמה פאַנגט זיך אָן פרייען און זיך צוגרייטן צו די עולמות העליונים. דער וואָס שטייט מיט דעם מעסער צו שעכטן, דער ווערט גאָר א מלאך וואָס לייזט אויס — דער קרבן דערגרייכט צו דער העכסטער מדרגה פון קדושה.

אָט אזוי ברייננען יסורים אריין דעם מענשן אין יענער מיסטישער שטי־מונג, וואָס די וואָס האָבן דאָס איינמאָל דורכגעלעבט, ביינקען דערצו זייער גאַנץ לעבן און די וואָס האָבן דאָס ניט דורכגעלעבט, קענען דאָס ניט פאַרשטיין און באַ־גרייפן.

און קען טרעפן אמאָל אויף, אז די דאָזיקע געדאַנקען, פון דעם וואָס גרייט זיך צום טויט, טראָגן זיך דורך א מיסטעריעזער קראַפט איבער צו דעם וואָס איז גרייט צו נעמען זיין לעבן — און די האַנט לאָזט זיך אַרונטער, דער מעסער פאַלט אויס און א פאַרזינדיקטער פאַלט ער אויף די קני און פאַנגט אָן בעטן מחילה.

דער נעראַטעוועטער פאַרשטייט דאָס ניט — ער איז אין דער בחינה פון דעם וואָס פאַלט אַרונטער „מאַגדא רמא לביבא עמקתא" — פון דער העכסטער זייגנען געווען אַנגלייכן פון בגפרנוגן. בלייבט דער מענש נאָכדעם אויף דער וועלט און דאַרף זיך אָנטרעפן מיט דעם מענשן אין יענער מיסטישער שטי־מונג, וואָס די וואָס האָבן דאָס איינמאָל דורכגעלעבט, ביינקען דערצו זייער גאַנץ לעבן און די וואָס האָבן דאָס ניט דורכגעלעבט, קענען דאָס ניט פאַרשטיין און באַ־גרייפן.

וואָלט זי מיט אים נע

זאָל קומען? — זי קומען

נעטראַכט. זי האָט נישט

כוח צו טראַכטן. זי האָ

זאָל קומען, אָבער צו דע

האָט זי נישט געבייגנע כ

אין איר געווען אויסקעק

פרוירן. אירע פאַרלאַנגע

זיינען געווען אנגרייפן

אליין נישט געוואוסט צו

אים גענאַנגען, אָבער נ

אויף אים. ער איז דאָך

וואָס איז איר נאָך געבל

איר שטיצער, ווען דאָס

דאָך איצט פוסט, ז

איינזאַם . . .

עס איז אָבער פאַרבי

צווייטן און בענדזשאַמין

געוויין. פון דעם האָט זי

ער באַליידיקט מיך דע

דאָס האָט איר פאַרשאַפט

איז וואָס זשע? וואָס זש

ליבע ביז אחער? איז

מער ווי ווילדיג ליידנשאַפ

ליבע צו איר? ווי קאָן

איז דאָך נישט מעגלאַך.

וואָס ווייזט ער זיך ניט?

מיט דער לעצטער שטורמ

זיין ליבע אוועק?

זי האָט שטאַרק געלי

האָט דאָך ניט געוואוס

אַרעסטירט, איר האָט דע

קאָנט איינפאַלן אז מען

טירן פאַרן פייער. זי האָ

אז דאָס פייער האָט געמ

מר. וואַלף. זי האָט דע

אָנגעשטויסן אז ער איז נ

צו קומען צו איר. אין פ

זי עס געקאָנט וויסן?

הויז נישט אַרויסגענאַנגע

דאָך פאַר מענשן ניט נע

נעם פון זיינע באַקאַנט

און קיינער האָט עס

זאָנגט.

אָבער איין זאַך איז

מער איז קיין צוריקוועג

געקומען אַ סוף צו איר

זי האָט געלעבט ביז אה

(פאַרזעצונג)

זי האָט אין איר צע

זוכט שטעצע און זי האָ

וואַרטעט אז בענדזשאַמי

איצט קומען און זאָגן:

— הער אויס, סילוויא

זיך צו פייניקן און זיין

וועסטו צום אלטן זיך ניט

וויל נישט און איך קאָן

אַן דיר. איך קאָן מער אז

פון איצט, סילוויא, בין א

גאַנצן. קום, לאָמיר אוו

מיר וועלן אנטלויפן ערג

לאַנד אריין און מיר וועל

בען בויען אונזער לעבן,

און פרייד.

וואַלט זי מיט אים נע

זאָל קומען? — זי האָט

נעטראַכט. זי האָט נישט

כוח צו טראַכטן. זי הא

זאָל קומען, אָבער צו דע

האָט זי נישט בעבייגנע כ

אין איר געווען אויסקעק

פרוירן. אירע פאַרלאַנגע

זיינען געווען אנגרייפן

אליין נישט געוואוסט צו

אים גענאַנגען, אָבער נ

אויף אים. ער איז דאָך

וואָס איז איר נאָך געבל

איר שטיצער, ווען דאָס

דאָך איצט פוסט, ז

איינזאַם . . .

עס איז אָבער פאַרבי

צווייטן און בענדזשאַמי

געוויין. פון דעם האָט זי

ער באַליידיקט מיך דע

דאָס האָט איר פאַרשאַפט

איז וואָס זשע? וואָס זש

ליבע ביז אחער? איז

מער ווי ווילדיג ליידנשאַפ

ליבע צו איר? ווי קאָן

איז דאָך נישט מעגלאַך.

וואָס ווייזט ער זיך ניט?

מיט דער לעצטער שטורמ

זיין ליבע אוועק?...

זי האָט שטאַרק געלי

האָט דאָך ניט געוואוס

אַרעסטירט, איר האָט דע

קאָנט איינפאַלן אז מען

טירן פאַרן פייער. זי הא

אז דאָס פייער האָט געמ

מר. וואַלף. זי האָט דע

אָנגעשטויסן אז ער איז נ

צו קומען צו איר. אין פ

זי עס געקאָנט וויסן?

הויז נישט אַרויסגענאַנגע

דאָך פאַר מענשן ניט נע

נעם פון זיינע באַקאַנט

און קיינער האָט עס

זאָנגט.

אָבער איין זאַך איז

מער איז קיין צוריקוועג

געקומען אַ סוף צו איר

זי האָט געלעבט ביז אה

דינסטאג, אפריל דעם 6טן,

זינדי
בלום

AND
UP
N'S
UP
MONTREAL
COMPANY
אפיציעלע
4טער פלאר, יוניאָ
ZIG-ZAG
Cut
מיט ד

יאָ אידיש, אדער ניט אידיש

פון גרשון פּאַמעראַנץ

די הייליקע מלחמה, וואָס ווערט איצט געפירט אויף די שפּאַלטן פונם „פאַר־ווערטס", אַרום אונזער לשון — אידיש בכלל און די אידישע שולן בפרט, איז באמת אן ענין פאַר טיפער באַראַכ־טונג, ווייל דאָס גייט דאָך ניט אין דעם צי אַב. קאַהאַנ׳ען געפעלן די אידישע שר־לען צי ניט, צי דיר אידישע שולן, ווי זיי זיינען אין זייער אויסזען און אין אַרבעט, קאָנען ווערן די בריק לדורות; עס גייט דאָך ניט אין דעם צי די „פּאַטייטאָס" מעג פאַרביטן ווערן אויף קאַרטאָפל, אָדער „בוטשער" אויף קעב. ניט ווענן דעם גייט עס, ווייל עס קאָן באַין אופן ניט געמאַלן זיין, אז א שפּראַך פון א לע־בעריק פאָלק, א שפּראַך וואָס האָט בכמ־שך פון אזא קורצער צייט (אין געשיכט־לאַכן זין) דורכגעמאַכט אזא וואונדערלאַ־כען אויפקום, — אַרויסברייננענדריק אזעל כע ריזן ווי אש אין פּרץ, שלום־עליכם און לייוויק, — זאָלן זיין אפּהייננענ דערפון, צי עס פעלט דעם אָדער יענעם, צי פון דעם, אָדער אַן אַנדער ווערט.

איך פאַרשטיי בשום אופן ניט דאָס נאַנצע אמפּערן זיך, אין וואָס גייט עס? אידיש פאַרפרעמדט די קינדער פון די עלטערן? דערמיט וואָס קינדער קומען אין די אידישע שולן, ווערן באַקאַנט מיט דעם לשון פון זייערע טאַטעס מעס, פּט מיט דעם לשון, וואָס איז על פּי נויט (קיינער גייט ניט צום טויט מיט אזא לייכטן געמיט, אפי־לו א „לשון" טוט ווי״, אז מען רייסט אַרויס . . .) פאַרטויש געוואָרן אויף „ענגליש" איז אָט דאָס פאַרפרעמדט? אָדער ווען מען דערציילט די קינדער דאָס אידישע לעבן פון דורות, מען באַקאַנט זיי מיט די הערראַישע קאַמפּן, וואָס האָבן אויסגעפילט דאָס לעבן פון אונזער אומה, איז דאָס נעמט זיי אוועק פון די עלטערן? אָדער אפשר, אפשר רייסט אָפּ די קינדער פון די עלטערן די אלטע אידישע פאַרגרעסערונג פון זייער צאָל און מען קען קיינמאָל ניט וויסן, ווי ווייט דאָס וועט גיין.

דער אמווייניקסטנס דאָ אין לאַנד, אז די וואָס גייען אוועק פון דער אידישער שפּראַך גייען אויך אוועק פונ׳ם ברייטן קרייז פון אידישע אינטערעסן. זיי לייענען בכלל מער ניט קיין אידישע צייטונגען, אפילו אין ענגליש. — דאָס איז צו זעען פון דעם נישטיקן טיראַזש און אימבאַדייטנדיקן איינפלוס פון דער ענגליש־אידישער פּרעסע דאָ אין לאַנד. און די וואָס לייע־נען שוין די דאָזיקע צייטונגען אינטערעסירן זיך בלויז מיט אן איינגאַרטיקן סאָרט „דזשודאיזם", — מיט א ביסעלע „זייאָניזם" פון א ספּעציעלער מאַרקע, מיט אידישן ספּאָרט און מיט אידישע גדולים. און, הויפּטזאַכלאַך מיט דעם וואָס נויאים זאָגן וועגן אונז. די גאַנצע מאַסע פון פּראָבלעמען פונ׳ם לעבע־דיקן אידענטס הויבן ניט אָן צו האָבן צו זיי קיין שייכות.

און דאָס יוגנט, וואָס הויבט זיך אָן צו אינטערעסירן מיט די ברייטע־רע אידישע פּראָבלעמען, מוז אָנקומען צו דער אידישער שפּראַך און צו דער אידישער פּרעסע.

ווען אפילו אינזער יוגנט זאָל איינגאַנצן אוועק פון אונז, איז נאָך די אידישע פּרעסע דאָ געזיכערט אין לאַנד אויף נאָך פופציק יאָר (דאָס איז ב. וולאַדעקס אָפּשאַצונג ביי דער דערמאָנטער קאָנפערענץ). אָבער אונזער יוגנט הויבט זיך אָן אלץ מער אינטערעסירן מיט די פּראָבלעמען פונ׳ם אידישן לעבן און באַקענט זיך אלץ מער מיט דער אידישער שפּראַך. די נביאות וועגן דעם נאָענטן אונטערגאַנג פון דער אידישער פּרעסע זיינען דערפאַר איצט ניט ווייניקער נאַריש, ווי זיי זיינען געווען מיט דרייסיק יאָר צוריק.

דער וואוקס פון דער אידישער פּרעסע

לוים די נביאות וואָס מען האָט געזאָגט אין אמעריקע מיט א דריי־סיק יאָר צוריק, האָט שוין מיט א פינף יאָר צוריק ניט געדאַרפט זיין קיין אָנ אידישע צייטונג אין אמעריקע. אז אנשטאַט דעם האָט די אידישע פּרע־סע פאַר דער צייט מער ווי פאַרדאָפּלט סיי איר איינפלוס און סיי איר טי־ראַזש, איז א באַקאַנטער פאַקט.

אָבער די פאַלשע נביאים, א סך פון וועלכע האָבן דערלעבט צו זעען ווי זייער נבואה איז ניט מקויים געוואָרן, האָבן זיך פונדעסטוועגן ניט אנ־טוישט. האָבן זיי אביסל, הייסט עס, א טעות געהאַט אין השבון, אָבער דער חשבון בלייבט: די אידישע פּרעסע איז פאַר׳משפט צו אונטערגאַנג, דאָס זיינען זיי זיכער, אין ס׳איז בלויז א פראַגע פון נאָך א צענדליק אָדער צוויי יאָרן.

דערווייל איז געקומען די אימיגראַציע קוואָטאַ. וואָס האָט באַ־שריינקט די אידישע איינוואַנדערונג קיין אמעריקע צום מינימום. יענע „נביאים" האָבן דערזיען, אזוי צו זאָגן, „געפונען טרייסט": עס הייסט, אז אויב דער טיראַזש פון דער אידישער פּרעסע איז פאַר די לעצטע עטלאַכע צענדליק יאָרן געוואַקסן, איז דאָס געווען א דאַנק דער מאַסן־אימיגראַציע און דעם שטענדיקן צופלוס פון נייע אידישע לעזער פון יענער זייט פון שטעלט זיך אָבער אָפּ די אימיגראַציע, איז הויבט אָן אומפאַרמיידלאַך פאַלן דער טיראַזש פון דער אידישער פּרעסע, ביז ער וועט ביסלאַבזוויז אפשטעלן זיך.

וואָס זשע ווייזט זיך אַרויס? דער קוואָטאַ סיסטעם איז איינגעפירט געוואָרן מיט קאַרגע זיבן יאָר צוריק, אין 1924. פון דאַן אָן האָט דער טי־ראַזש פון די אידישע־צייטונגען געדאַרפט פאַלן. אָבער אנשטאַט דעם האָט דער טיראַזש גאָר ווייטער געהויבן זיך. און ער דערגרייכט די גוואַלדיקע צאָל פון 400 מוזינס פאַר די ניין אידישע טעגלאַכע צייטונגען אין די פאַר־איינינקטע שטאַטן, ווי ב. וולאַדעק האָט באַריכטעט ביי דער קאָנפערענץ פון אידישע שרייבער און קולטור־טוער, אָפּגעהאַלטן די טעג אין ניו־יאָרק.

פאַר דער צייט אין אמת, איין אידישע טעגלאַכע צייטונג אין ניו־יאָרק אונטערגענאַנגען, און די „נביאים" פונ׳ם דערמאָנטן סאָרט האָבן זיך אָן דעם אָנגעכאַפּט ווי אָן „א צייכן אויף דער וואַנט". אין דער אמת׳ן איז דאָס אָבער געווען בלויז א דערשיינונג וואָס האָט מער געהאַט צו טאָן מיט דער אינדיווידועלער לאַגע פון דער צייטונג און דעם קרייז פון איר באַזונ־דער איינפלוס. די לעזער פון יענער צייטונג זיינען אָפּגעוואונען געוואָרן פון די אנדערע אידישע צייטונגען, און נאָך מיט פּראָצענט.

אנד איז לעצטנס א נאַנץ געוויינלאַכע זאַך, אז גרויסע ענגלישע ציי־טונגען זאָלן אונטערגיין אָדער צוזאַמען שמעלצן זיך מיט אנדערע, צוליב עקאָנאָמיע. אָט ערשט מיט א פּאָר חדשים צוריק איז אין ניו־יאָרק אונטער־גענאַנגען די „וואָרלד", איינע פון די גרעסטע און איינפלוסרייכסטע צייטונ־גען די די פאַראייניקטע שטאַטן, און קיינעם איז אפילו ניט אנרויף אויפ׳ן זיינען אויסצוטייטשן עס ווי אן אָנזאָג פון דראָענדיקן אונטערגאַנג פאַר דער ענגלישער פּרעסע . . .

און וואָס זשע זאָגן איצט יענע „נביאים?"— איר דאַרפט זיך פאַר זיי ניט זא